

промисловості забезпечити потреби населення в предметах широкого вжитку.

ПОСИЛАННЯ

1. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.). – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с.
2. Шліхта Н. Історія радянського суспільства: Курс лекцій. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Харків: «Акта», 2015. – 252 с.
3. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В.М. Даниленко; ред.-упоряд. Н.О. Лаас. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 698 с.
4. Тевікова О. Матеріально-побутові умови життя українців у контексті дослідження повсякденності (1953 – 1964 рр.) // Український історичний збірник. – 2009. – Вип. 12. – С. 244–252.
5. Кульчицький С.В. Спроби реформ (1956–1964) // УІЖ. – 1998. – № 2. – С. 12–22.
6. Вельможко І.Н. Социальные трансформации в период хрущевской оттепели // Вестник Удмуртского университета. Серия история и филология. – 2016. – Т. 26. – Вып. 4.; Григорьева А.Г. Становление государственной политики СССР в 1953–1964 гг. // Теория и практика общественного развития. – 2011. – № 7.; Лелеко В. Пространство повседневности в европейской культуре. – СПб., 2002. – 320 с.
7. Відділ державного архіву Чернігівської області в місті Ніжині (далі – ВДАЧОН), ф. Р-5293, оп. 1, спр. 601 «Капитальное строительство и ремонт на 1956 г.», 41 арк.
8. Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1898–1986). – Т. 9. 1956–1960. – 9 изд., доп. и испр. – М.: Политиздат, 1986.
9. ВДАЧОН, ф. Р-5293, оп. 1, спр. 550 «Переписка с Советом Министров за 1955 г.», 18 арк.
10. Довгоброд І. Ніжин сьогодні // Радянський Ніжин. – 1954. – 8 листопада.
11. Іванов Т., Смірнов І. Житлове управління міськомунгоспу працює погано // Радянський Ніжин. – 1954. – 25 жовтня.
12. Романенко І. Будувати швидко, якісно і дешево! // Радянський Ніжин. – 1955. – 19 січня.
13. Шевчук М., Моргун Д. Поліпшити роботу будівельників // Радянський Ніжин. – 1955. – 7 січня.
14. ВДАЧОН, ф. Р-5293, оп. 1, спр. 699 «Социалистические обязательства с городом Прилуки на 1958 г.», 92 арк.
15. ВДАЧОН, ф. Р-5293, оп. 1, спр. 742 «Переписка с Министерством о строительстве паротурбинной электростанции, канализации города, устройстве дорог, строительных жилищных домов за 1959 г.», 39 арк.
16. ВДАЧОН, ф. Р-5293, оп. 1, спр. 596 «Переписка министерств СССР и УССР за 1956 г.», 90 арк.
17. ВДАЧОН, ф. Р-5293, оп. 1, спр. 693 «Переписка с Министерством торговли УССР, Черниговским облисполкомом и др. по хозяйственным и финансовым и др. вопросам», 36 арк.
18. ВДАЧОН, ф. Р-5293, оп. 1, спр. 552 «Справки и заявления за 1955 г.», 95 арк.

Страшко Е.М., Донец А.А. Матеріально-бытowie условия повседневной жизни горожан Нежина периода хрущевской либерализации (1953–1964 гг.)

Статья посвящена анализу жизненных стандартов повседневности нежинцев в неоднозначную и противоречивую эпоху хрущевской либерализации. Исследованы условия проживания горожан и покупательная способность. Сделана попытка раскрыть их влияние на трансформации в общественном сознании.

Ключевые слова: либерализация, социальная политика, жилищное строительство, дефицит, парадигма мышления.

Strashko Ye.M., Donets A.O. The material conclusions of everyday life of the citizens of Nizhyn in Khrushchev's liberalization period

The article is devoted to the analyze of the living standards in everyday life of the citizens of Nizhyn in ambiguous and contradictory era of Khrushchev's liberalization. The conditions of citizens living and their purchasing power are reviewed. Their impact on the transformation of the public consciousness are investigated.

Key words: liberalization, social policy, housing building, deficit, the paradigm of thinking.

09.03.2017 р.

j

УДК 94:[271.2-523:005.419(477.51) «1945–1962»

Ф.А. Южно

ЗАКРИТТЯ ПРАВОСЛАВНИХ МОНАСТИРІВ РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ У 1945–1962 рр.

Стаття присвячена питанню закриття православних монастирів у Чернігівській області радянською владою. Висвітлюються методи та заходи, які прискорювали цей процес. Досліджується ідеологічна підготовка людей до закриття обителів, зокрема показано проведення пропагандистської роботи в містах та селах області, а також на сторінках обласної газети «Деснянська правда». Аналізується робота владних структур з передачі церковних володінь новим власникам, розподілу контингентів до соціальних закладів та працевлаштування.

Ключові слова: православна церква, монастир, атеїстична пропаганда, скарги, закриття.

У сучасних умовах розвитку конфесійних відносин в Україні важливо розуміти історико-культурні процеси, які відбувалися в Радянському Союзі та їхній вплив на релігійне життя. Одне з чільних місць у цьому питанні займає переосмислення ролі православних монастирів у житті населення. У радянській історіографії висвітлення цієї проблеми проводилося виключно в атеїстичному контексті, а висновки були заангажованими та упередженими [1, с. 38–41]. Останнім часом з порушеної проблеми починають публікуватись роботи, які висвітлюють історію ліквідації православних монастирів радянською владою [2; 3; 4; 5]. До питання закриття монастирів на Чернігівщині у своїх наукових дослідженнях зверталися В. Войналович [6, с. 300–325], Н. Шліхта [7, с. 224–249], О. Тарасенко [8, с. 10–52]. Також ця проблема представлена у документальній серії книг «Реабілітовані історією», але попри все вона залишається недостатньо вивченою [8].

Метою даного дослідження є: вивчення теми ліквідації православних монастирів у Чернігівській області у 1945–62 рр.; аналіз діловодної документації органів влади (постанов, листування, доповідних записок), в яких йдеться про обмеження діяльності та закриття обителів; узагальнення методів та заходів, які проводились радянською владою для прискорення цього процесу.

За часів нацистської окупації у 1941–1942 рр. відбулося відкриття багатьох храмів та монастирів. На Чернігівщині свою діяльність у 1941 р. поновлюють Троїцький [9, арк. 4] та Домницький [10, арк. 57] жіночі монастирі. Густинський жіночий монастир розпочинає служби у 1942 р. [11, арк. 18].

З початком 1943 р. виникає новий етап у владно-церковних відносинах. Історики його пов'язують із зустріччю Й. Сталіна в ніч на 5 вересня 1943 р. з патріаршим місцеблюстителем митрополитом Московським і Коломенським Сергієм (Старгородським), Ленінградським митрополитом Олексієм (Симанським) та екзархом України митрополитом Київським і Галицьким Миколаєм (Ярушевичем). Результатом цих переговорів стало зменшення тиску на церковні установи, повернення їм храмів, культового майна та

амністія репресованих священників. Згідно з постановою РНК СРСР від 1 вересня 1943 р. рада у справах Російської Православної Церкви через уповноважених на місцях мала займатися питанням реєстрації церковних громад та відкриттям нових храмів, вивчати перебіг релігійних процесів та доповідати про них вищим партійним та державним органам [6, с. 70]. У Чернігівській області реєстрацію проводив уповноважений ради у справах православної церкви при Чернігівському облвиконкомі Ф. Репа. У післявоєнний час більшість монастирів області, внаслідок атеїстичної політики 20–30-х рр., знаходилися у занедбаному стані. Успенська церква Чернігівського Єлицького монастиря була непридатною для служби і використовувалася як склад. Тепла Дмитрівська церква слугувала казармою. Зруйнованим залишався Рихлівський монастир, Козелецький Свято-Георгіївський та Ніжинський Благовіщенський монастирі були приходськими. Не діючим був і Введенський монастир у Ніжині. За таких умов монастирське життя в повній мірі поновилося лише у Чернігівському, Густинському та Домницькому монастирях [10, арк. 6]. Троїцький монастир отримав реєстрацію 3 лютого 1944 р. [12, арк. 2], Домницький – 4 жовтня 1944 р. [13, арк. 154], Густинський – 10 грудня 1944 р. [13, арк. 200].

Незважаючи на потепління у відносинах з радянською владою, з кінця 1945 р. розпочинаються втручання в монастирське життя. Питання про передачу приміщень монастиря у Чернігові зоотехніку підіймав заступник наркома земельних справ Адаменко через уповноваженого ради у справах православної церкви при РНК УССР П. Ходченка. Республіканським уповноваженим для вирішення цього питання було направлено два листи до уповноваженого ради у справах православної церкви при Чернігівському облвиконкомі Ф. Репи та до голови виконкому Чернігівської обласної ради С. Костюченка. У них зазначалося, що питання передачі приміщень має бути вирішене на місцевому рівні. У своїй відповіді Ф. Репа написав, що передача є недоцільною, оскільки монастир є історичною пам'яткою і взятий на облік як заповідник. Ним також було звернено увагу на вклад церкви у його відбудову після бомбардувань у 1941–1943 р. на загальну суму 374854 руб. Думка уповноваженого була підтримана облвиконкомом і у листі республіканському уповноваженому зазначалося, що Троїцький монастир вважається типовим монастирським приміщенням, має історичну вагу, а свічний завод, який знаходиться на його території, обслуговує всю єпархію. Також на його території знаходилися корпус єпископа та просфорня, яка випікала просфори для церков Чернігова [13, арк. 7–9]. Повторно питання про передачу господарських приміщень монастиря підіймав директор зоотехніку у листі від 16 травня 1949 р. до Ради Міністрів УССР, але також не отримав позитивної відповіді [13, арк. 88].

Напруженими залишалися відносини Густинського

монастиря з директором будинку інвалідів Козлом, який 27 серпня 1947 р. не визнав договір, укладений між монастирем та Прилуцьким райвиконкомом, і не дозволяв монастирю користуватися трапезною, вимагаючи за її ремонт 3000 руб. Брутальні дії Козла оскаржила ігуменья та благочинний у листах до уповноваженого. Ф. Репа у телеграмі від 13 березня 1948 р. зобов'язав райвиконком вплинути на неправомірні дії директора та дати вказівку завершити ремонт [11, арк. 16–22].

Перші спроби закриття Густинської обителі місцевою владою розпочинаються у 1949 р. Рішенням виконкому Прилуцької районної ради № 473 від 30 вересня 1949 р. порушувалось клопотання до уповноваженого Ф. Репи про закриття монастиря через його негативний вплив на мешканців будинку інвалідів, проведення обрядів священником без згоди адміністрації та спілкування його мешканок з монахинями на релігійні теми [11, арк. 51].

Також через уповноваженого Ф. Репу Чернігівським облздороввідділом у 1949 р. порушувалось питання про передачу території Домницького монастиря у його користування з метою відкриття кістково-туберкульозного диспансеру. У відповідь Ф. Репою було зроблено висновок про доцільність такого прохання у зв'язку із необхідністю розширення мережі лікувальних закладів. Найбільш підходящим для цього місцем він вважав територію Домницького монастиря, оскільки вона є віддаленою від обласного центру, а місцевість довкола обителі відповідає особливостям закладу. Монахинь, на його думку, можна було перевести до інших монастирів області [10, арк. 106]. Відповідно до цього висновку рішенням виконкому Чернігівської обласної ради за № 969 від 31 травня 1949 р. було ухвалено передати монастирську територію у користування облздороввідділу, а монахинь переселити до Густинського та Троїцького монастирів. Але при їх переселенні виникли проблеми з браком житлової площі [13, арк. 218]. Питання про переселення сестер залишалося не вирішеним ще два роки. Для цього 16 травня 1951 р. було створено комісію у складі уповноваженого Репи, секретаря міськвиконкому Розсадника та настоятельниці Сорокіної для проведення огляду території Чернігівського монастиря і подальшого переселення монахинь. Після перевірки обителі комісією було складено акт, в якому зазначалось, що монастир в результаті підселення та переобладнання приміщень під житло зможе прийняти 56 осіб. Переселення монахинь планувалося провести після будівельних робіт і завершити до кінця 1951 р. [13, арк. 4].

Наступ на православні монастирі Чернігівщини продовжився з приходом до влади М. Хрущова. З виходом двох постанов від 7 червня 1954 р. «Про великі недоліки в науково атеїстичній пропаганді і заходи її поліпшення» та від 10 листопада «Про помилки у проведенні науково атеїстичної пропаганди серед населення» значно посилюється антирелігійна кампанія в Радянському Союзі [14]. Постановою «Про заходи щодо припинення паломництва до так званих «святих місць», яка була

прийнята 28 листопада 1958 р., розпочинається прями тиск на обителі [6, с. 311]. На Чернігівщині з 1958 р. підіймається питання про ліквідацію Густинського монастиря. Відповідно бюро обкому компартії України передбачало працевлаштувати 27 монахинь та розмістити у будинках інвалідів 40 насельниць: у с. Вільшанка – 13, Козелецькому – 14, Новгород-Сіверському – 13 [10, арк. 96].

Під час переїзду прийом та передачу житлових приміщень будинку інвалідів мала організувати настоятельниця монастиря Рафаїлла. Безпосередні заходи по закриттю монастиря розпочалися 14 липня 1959 р. о 8 годині ранку і тривали до 16 години. Допомогали з переїздом монахиням жінки з будинку інвалідів. До Чернігівського монастиря виїхало 27 монахинь відповідно до списків, затверджених архієпископом Чернігівським та Ніжинським Андрієм. 8 сестер влаштовувалися на різні роботи в Чернігові. У Прилуках залишилося 18 монахинь, з них 10 (молодшого віку) працевлаштували на підприємства, решту розселили по рідних та знайомих, а 19 монахинь роз'їхалось різними містами країни.

До Чернігова монахині прибули ввечері. Після цього влада провела звичну акцію зняття хрестів з церков Густинського монастиря, а приміщення були передані у використання будинку інвалідів. Церковне начиння ігумена передала благочинному Прилуцького району. На територію монастиря вводилася охорона. З метою проведення роз'яснювальної роботи та читання лекцій на антирелігійну тематику до с. Густинь направлялася група кваліфікованих лекторів-атеїстів у кількості 7 чоловік. Відповідальність за цю роботу було покладено на завідувача відділу пропаганди та агітації обкому партії І. Собка. Також місцевими органами влади мали вивчатися настрої населення навколо обителі [15, арк. 302–305].

З 1960 р. у Чернігівській області розпочинається нова кампанія по закриттю останньої обителі – Троїцького монастиря. Масштаби її проведення значно перевершували дві попередні. Мотивом закриття монастиря у доповідній записці уповноваженого ради по справах православної церкви по Чернігівській області стала недоцільність існування обителі через її розташовування біля промислових районів. Вказувалося на відсутність матеріальної бази, земель, що робило монастир не самодостатнім і таким, що вимагав постійних дотацій. Зверталась увага на негативний вплив монахинь на населення. Сам монастир уповноважений називав «вогнищем мракобісся». Підіймалося питання про постійне порушення монахинями паспортного режиму. Також уповноваженим було наголошено на доцільності використання засобів масової інформації для висвітлення теми його закриття. Житлова площа обителі, на його думку, мала бути передана робітникам міста, 64 монахині повинні виїхати до родичів, а 29 – до будинків пристарілих [13, арк. 94–98].

У справі уповноваженого також містяться матеріали про заходи, які мали сприяти закриттю монастиря:

скорочення житлової площі для ущільнення проживання насельниць, узяття на облік міським комунальним господарством п'яти будинків і частини житлових помешкань монастирських корпусів (для подальшого поселення робітників), збільшення орендної плати, слідкування за вчасною сплатою податків, закриття кухні під приводом недотримання санітарних норм. Передбачалося також виявлення хронічно хворих насельниць та виведення їх з обителі. Уповноваженим мав бути проведений пошук родичів монахинь, про яких не було вказано в анкетних даних, для подальшого переселення. Керівнику міської контори поштового зв'язку було дане завдання зібрати листування, яке велося послушницями з населенням на релігійні теми та з проханнями здійснити подаяння на монастир. Обласною прокуратурою мало бути пришвидшене слідство над архієпископом Андрієм і завгоспом І. Слабошпицьким, яким інкримінувалися зловживання в єпархії. Для ведення пропаганди на підприємствах та установах міський комітет партії мав виділити агітаторів, які спільно з «Товариством для поширення політичних і наукових знань» повинні були організувати читання циклу лекцій на антирелігійну тематику. Спільно з облуправлінням культури ними в будинку атеїзму на території дитинця, червоних кутках мали проводитися лекції та тематичні вечори, а в бібліотеках міста організуватися фото та літературні виставки. В кінотеатрах повинні були постійно демонструватися науково-популярні фільми на антирелігійну тематику. У Будинках культури мали відбуватися кінолекторії, у кіосках та книжкових магазинах планувався продаж літератури, плакатів, що висвітлювали тему наукового атеїзму [13, арк. 99].

З 1961 р. починаються активні перевірки обителі. Після огляду технічного стану монастиря постійною житловою комісією міської ради рішенням виконкому ради від 25 лютого 1961 р. керівництво монастиря було зобов'язане до 1 вересня провести капітальний ремонт житлових приміщень, а аварійні роботи на окремих об'єктах – до 25 квітня. Керівництво монастиря зобов'язувалося у двотижневий термін переселити людей з житлового будинку № 1 на території монастиря і повернути його на баланс міського комунального господарства [13, арк. 53].

У березні 1961 р. відбулася перевірка житлових та побутових приміщень обителі в складі представників міськвиконкому К. Сорокіної, М. Лашука, працівників міської санстанції К. Маренка, В. Рябокони та ігумені монастиря Іларії. У складеному акті від 14 березня зазначалося, що всі приміщення та кухня перебувають в антисанітарному стані. Рішенням комісії монастирю було винесено припис, згідно якого в обителі має бути проведений капітальний ремонт до 1 серпня 1961 р., замінена електропроводка до 1 травня 1961 р. Кухня мала функціонувати з дотриманням всіх санітарних норм [13, арк. 38–39]. Незважаючи на виконання вимог санітарної комісії та проведений ремонт в трапез-

ній все одно не було надано дозволу на її відкриття. Ігуменя Іларія змушена була скаржитися до уповноваженого А. Коробко. У її заяві від 22 лютого 1962 р. говорилося про значні незручності, що переживає монастир без трапезної, та про допомогу в цьому питанні, але прохання залишилось без розгляду [13, арк. 57]. Протипожежну перевірку монастиря було проведено 1 серпня 1961 р. начальником пожежної команди м. Чернігова Каррою та начальником 2-ї міської команди Разказовим. Комісія виявила багато недоліків у дотриманні норм протипожежної безпеки і поставила вимогу усунути їх до 1 вересня 1961 р [13, арк. 56]. Наступна перевірка була здійснена 12 липня 1962 р. в складі голови виконавчого комітету Чернігівської міської ради Александровича, старшого економіста відділу держдоходів Чернігівського міського відділу фінансів Бережного. Комісія зафіксувала порушення ведення документації. Після перевірки начальником державного фінансового відділу Косачевським було відсторонено ігуменю Іларію від ведення торгівлі. Фінансовими питаннями тепер мала займатися церковна рада Троїцького монастиря [13, арк. 88].

Під час кампанії по закриттю обителі уповноважений А. Коробко складав списки на виселення, в яких зазначалося місце проживання родичів для подальшого переселення. У випадку їх відсутності інформація перевірялася за місцем попередньої прописки. Ігуменя на його запит мала скласти список пристарілих насельниць, які бажали доживати віку в будинках інвалідів. Але в листі до уповноваженого вона повідомила, що таких осіб немає, а всі монахині хочуть продовжувати жити в обителі.

Одним із важелів тиску на ігуменю були листи голів сільських рад та родичів до уповноваженого з проханням вплинути на керівництво монастиря і повернути монахинь до населених пунктів, звідки вони були родом [13, арк. 42–48].

Для проведення роботи по закриттю монастиря заступником голови виконкому міської ради В. Проньковою та спеціально створеною комісією були обговорені та затверджені організаційні заходи для реалізації через агітаторів, голів вуличних комітетів. Мета цих заходів передбачала проведення бесід з родичами монахинь для приписки до них насельниць, а в разі відсутності родичів – влаштування осіб похилого віку до будинків пристарілих та інвалідів. Міські партійні структури мали проводити роботу по веденню пропаганди серед населення з метою відходу їх від релігії та підготовки до закриття монастиря [8, с. 121].

У пропагандистській роботі лекторською групою міському партії широко використовувалися матеріали комісійних перевірок монастиря, судового процесу над архієпископом Чернігівським та Ніжинським Андрієм і завгоспом єпархії І. Слабошпицьким. З метою дискредитації обителі первинними партійними організаціями було виділено агітаторів для проведення роботи на

підприємствах, у будинках культури, червоних кутках, постійно діючих агітпунктах. У міських кінотеатрах регулярно демонструвалися фільми на антирелігійну тематику, був проведений навіть відповідний кінофестиваль. У пересувному клубі атеїста проводилися лекції та бесіди на наступні теми: «Наука і релігія про будову всесвіту», «Проблеми польоту людини в космос», «Наука і релігія про життя та смерть», «Досягнення кібернетики» [8, с. 124].

Не стояла осторонь і обласна газета «Деснянська правда», на сторінках якої упродовж 1960–1962 рр. було надруковано 89 статей на антирелігійну тематику (робота пересувних клубів атеїстів, суперечки священників, судові процеси над релігійними діячами в Радянському Союзі та за кордоном). В атеїстичному дусі представлялась творчість Т. Шевченка та І. Репіна, друкувалися анотації книжок атеїстичної тематики [16, с. 1–4]. Темі закриття чернігівської обителі було присвячено 14 статей. Перша з них під назвою «Темна пляма» вийшла 31 серпня 1960 р. [17, с. 2]. В ній говорилося, що монастир раніше був великим землевласником і «лише революція це кубло змела» [18, с. 3]. У підсумку автор вимагав закриття обителі.

Через газету активно висвітлювався судовий процес над архієпископом Андрієм та завгоспом єпархії І. Слабошпицьким [19, с. 2]. У рубриці «Бібліографія» популяризувалася збірка роз'яснювальних матеріалів з даної справи та дискредитувала обвинувачених. Остання стаття була надрукована 7 вересня 1962 р. під назвою «Кубло мракобісся», а вже після закриття монастиря публікацій на антирелігійну тематику значно зменшилось [20, с. 2].

Внаслідок тиску на монастир у 1960–1962 рр. зменшується чисельність насельниць. У доповідній записці уповноваженим зазначалося, що покидати обитель вони розпочали в 1960 р., в 1961 р. пішло 50 монахинь, а 1962 року цей процес набув масового характеру. Монахиням, що виїздили на постійне місце проживання до родичів та були працездатного віку, місцеві органи влади мали сприяти у працевлаштуванні. Також вони повинні були вести нагляд та контроль за релігійним життям монахинь для недопущення з їхнього боку пропаганди. У випадку проведення загрозових, на думку наглядачів, дій вони мали бути відразу припинені, з негайним інформуванням органів влади. Отже, згідно доповідної записки уповноваженого за цей період було працевлаштовано 20 осіб, до родичів на проживання переїхали 50, в райони області – 9, до інших областей – 12. Дві пристарілі монахині були влаштовані до будинку інвалідів.

Для того, щоб приховати від громадськості брутальний тиск на насельниць, закриття обителі було представлено як саморозпуск. Після того, як монахині покинули її, міська рада прийняла рішення за № 462 від 31 серпня 1962 р. про передачу територій та приміщень монастиря на баланс міського комунального господарства для перебудови під гуртожитки для студентів політехнічного

інституту. Приміщення монастирських церков (Ільїнської, Введенської, Троїцького собору) були передані Чернігівському обласному та міському архівам під сховища. Служби в монастирських церквах припинилися 7 вересня 1962 р. Під пильним наглядом та охороною правоохоронців з дзвіниці були зняті дзвони. Єпископ Чернігівський Ігнатій місцем кафедрального собору замість Троїцького обрав Воскресенську церкву Чернігова [13, арк. 119].

Отже, процес закриття православних монастирів у Чернігівській області проходив упродовж 1945–1962 рр. До 1949 р. це питання підіймалося виключно на місцевому рівні, а потім в області розпочалася активна фаза почергової ліквідації обителів. Закриттю передували проведення ідеологічної роботи серед населення, підготовка списків на виселення, переселення монахинь, працевлаштування, відправка до будинків інвалідів. Після закриття обителів їх приміщення переходили до медичних, соціальних, освітніх закладів. Брутальний тиск на монастирі через систему дій преси, агітаторів, перевірок технічного стану, санстанції, пожежних, фінансистів влада представляла як необхідність вирішення внутрішніх проблем.

У подальших дослідженнях планується вивчення судових справ проти архієпископа Андрія та І. Слабошпицького для об'єктивного висвітлення їхньої діяльності у контексті даної теми.

ПОСИЛАННЯ

1. Культова архітектура й атеїстичне виховання / Черній А., Наконечний Р. // Людина і світ. – 1978. – № 4. – С. 38–41.
2. Бондарук П.М., Даниленко В.М., Крупина В.О., Купальський О.Н. Релігійна політика в Україні у 1960–80-х роках і сучасна практика міжконфесійних відносин. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – С. 26–27.
3. Войналович В. Чорні дні чорго духовенства // «З архівів ВУЧК ГПУ-НКВД-КГБ». – 1995. – № 1–2. – С. 209–217.
4. Помаз Ю. Нищення радянською державою монастирів у період хрущовської «відлиги» // Історична пам'ять. – 2010. – № 2. – С. 294–300.
5. Римарчук Л.В. Зимненський монастир у 1939–49 рр. // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2010. – С. 94–99.
6. Войналович В.А. Партійно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс. – К.: Світогляд, 2005. – 741 с.
7. Шліхта Н. Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х – початок 1970-х рр. – Харків: Акта, 2011. – 468 с.
8. Реабілітовані історією: у двадцяти семи томах. Чернігівська область / Упорядники О.Б. Коваленко, Р.Ю. Подкур, О.В. Лисенко. – Кн. 3. – Чернігів: Десна Поліграф, 2011. – 600 с.
9. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО), ф. Р – 5166, оп. 1, спр. 1, 4 арк.
10. ДАЧО, ф. Р – 5166, оп. 1, спр. 1, 113 арк.
11. ДАЧО, ф. Р – 5166, оп. 1, спр. 2, 128 арк.
12. ДАЧО, ф. Р – 5166, оп. 1, спр. 19, 142 арк.
13. ДАЧО, ф. Р – 5166, оп. 1, спр. 20, 226 арк.
14. РІАНИ, ф. 4, оп. 16 д. 554. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rusoio.ru/03print/03print-02/03print-02-239/>
15. ДАЧО, ф. П – 470, оп. 10, спр. 518, 323 арк.
16. «Деснянська правда». – №1 (7091). – 1 січня 1960 р.; № 257 (7862). – 31 грудня 1962 р.
17. «Деснянська правда». – № 173 (7263). – 31 серпня 1960 р.
18. «Деснянська правда». – № 236 (7584). – 26 листопада 1961 р.
19. «Деснянська правда». – № 178 (7783). – 7 вересня 1962 р.
20. «Деснянська правда». – № 179 (7984). – 8 вересня 1962 р.; № 257 (7862). – 31 грудня 1962 р.

Юхно Ф.А. Закриття православних монастирів советською властю в Чернігівській області в 1945–1962 гг.

Стаття посвячена вопросу закрытия православных монастырей в Черниговской области советской властью. Указываются методы и мероприятия, которые ускоряли этот процесс. Исследуются идеологическая подготовка людей к закрытию обителей, в частности показано проведение пропагандистской работы в городах и селах области, а также на страницах областной газеты «Деснянская правда». Анализируется работа властных структур по передаче церковных владений новым владельцам, распределение контингентов по социальным заведениям и трудоустройство.

Ключевые слова: православная церковь, монастырь, атеистическая пропаганда, жалобы, закрытие.

Yukhno F. A. The liquidation of the orthodox monasteries by the communist regime in Chernihiv region between 1945 and 1962

The article deals with the closure of the orthodox monasteries in Chernihiv Region by the communist regime. The methods and actions taken to accelerate this process are covered. Ideological grooming of people to make them support the liquidation of the monasteries is studied in the given article, especially the emphasis is made on the propaganda that took place in towns and villages of Chernihiv Region as well as on the pages of «Desnianska Pravda» newspaper. An analysis of political power structures in giving church properties to its new owners is given as well as the division of the community members to social institutions and their employment.

Key words: The Eastern Orthodox Church, monastery, atheist propaganda, complaints, closure.

29.02.2017 p.

j

УДК 930.2:394.92 Огієнко Онацький

I.Ю. Тарасенко

З ЛИСТУВАННЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА (ОГІЄНКА) ТА Є. ОНАЦЬКОГО

У статті розглянуто листування двох видатних українських науковців, громадських діячів – митрополита Іларіона (Огієнка) та Є. Онацького на базі матеріалів канадських архівів.

Ключові слова: архів, листування, українська еміграція.

Листи українського журналіста, дипломата, громадського діяча, науковця Євгена Дометійовича Онацького можна знайти у кількох архівних установах Канади: у фонді В. Кубійовича в Бібліотеці-архіві м. Оттава, фонді Є. Бачинського у Бібліотеці Карлтонського університету, фонді О. Кошиця в Осередку української культури і освіти (Вінніпег). Ми розглянемо лише декілька, що збереглися в архіві Української Православної Церкви (Вінніпег) у особовому фонді митрополита Іларіона (Огієнка) серед іншого листування різних часів [1].

Листи (всього 5) відносяться до післявоєнного періоду 1946–1947 рр., надіслані з Італії (Рим) та Аргентини (Буенос-Айрес). На жаль, іншої переписки не вдалося знайти. Є й три листи-відповіді митрополита Іларіона до Є. Онацького (1946–1956 рр.). Ці джерела дають змогу пролити більше світла на життя і працю двох видатних українців в еміграції. Листи за квітень-травень 1946 р. пов'язані між собою і дають змогу встановити діалог між Є. Онацьким і митрополитом Іларіоном.

Точний час знайомства між ними невідомий. Можна тільки припустити, що їх зустріч відбулася в часи УНР, коли